

Nr 323.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till statlig lagerhållning m. m.; given Stockholms slott den 13 maj 1937.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 maj 1937.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Sköld, anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

I proposition (nr 318) till innevarande års riksdag angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m. har Kungl. Maj:t på förslag av chefen för finansdepartementet hemställt, bland annat, att riksgäldskontoret må förskottsvis, genom överlämnande av statsskuldbervis med form och förfallotid bestämda i samråd med riksbanken, ställa medel till förfogande för den myndighet, åt vilken kan komma att uppdragas att enligt fastställda direktiv verkställa inköp för statens räkning från utlandet, att av myndigheten användas för förvärv från riks-

banken av för myndighetens verksamhet erforderliga belopp i guld och valutor intill ett värde efter dagskurs av högst 100,000,000 kronor.

Till grund för ifrågavarande förslag ligger, på sätt framgår av propositionen, en inom finansdepartementet utarbetad promemoria rörande möjligheten att för statliga inköp från utlandet disponera viss del av riksbankens tillgodohavanden i guld och valutor. I promemorian erinras, att riksbankens berörda tillgodohavanden på grund av konjunkturförhållandena kommit att uppgå till betydande belopp, samt påvisas därmed förbundna risker av statsfinansiell såväl som av allmänt ekonomisk natur. Det framhålles i anslutning härtill, att det i förhandenvarande läge ur finansiell synpunkt vore ett önskemål, att genom ökad import taga hem en del av vederlaget för vår export och fraktfart. Vidare betonas, att om importen skedde på sådant sätt, att inhemsk köpkraft toges i anspråk för ändamålet samt om importen begränsades att avse nyttigheter för täckande av framtida behov, åtgärder för främjande av en sådan import kunde betraktas som ett naturligt och väsentligt led i den ekonomiska politik, som utvecklingen gjort påkallad. Från dessa utgångspunkter upptagas i promemorian till diskussion vissa frågor rörande den finansiella formen för begagnande av riksbankens oförmälda tillgodohavanden för statlig upphandling i utlandet i angivet syfte. I detta hänseende föreslås i huvudsak att finansieringen skulle ske på så sätt, att riksgäldskontoret överlämnade till den statliga upphandlingsmyndigheten erforderligt belopp i skattkamarväxlar eller andra ur penningpolitisk synpunkt lämpliga statspapper, vilka finge av myndigheten mot erhållande av valutor och guld belånas respektive försäljas i riksbanken, som skulle kunna försälja papperen på marknaden. Däremot ingår promemorian ej på spörsmålet, huruvida vid sidan av de valutatekniska motiven skäl kunde anses föreligga för staten att för tillgodoseende av framtida behov verkställa större inköp i utlandet. Beträffande detta spörsmål uttalas endast, att det närmast kunde tänkas, att risken för en handelsavspärrning skulle kunna motivera en statlig lagerhållning av från utlandet införda förnödenheter, varjämte framhålles, att ett närmare omdöme härutinnan torde kunna avgivas av rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.

I sitt anförande till statsrådsprotokollet i ärendet har chefen för finansdepartementet anslutit sig till de synpunkter, som kommit till uttryck i promemorian. I likhet med vad som skett i promemorian berör departementschefen endast den finansiella sidan av de ifrågasatta åtgärderna. Beträffande formerna för upphandlingen och de behov, vilka den lämpligen borde inriktas på att fylla, förutsättes, att dessa spörsmål senare skulle anmälas av chefen för handelsdepartementet.

I anslutning till detta uttalande har förenämnda promemoria överlämnats till handelsdepartementet för prövning ur de synpunkter, som detta departement närmast har att företräda. Med anledning härav har jag anmodat rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap att inkomma med yttrande i ärendet såvitt angår frågan om inköp ur beredskapssynpunkt av varor i utlandet jämte därmed sammanhängande spörsmål. Sedan rikskommissionen

den 27 april 1937 avgivit begärt yttrande, har över detta i sin tur inhämtats yttranden från kommerskollegium och statskontoret. För den utredning, som sålunda införskaffats, torde jag nu få redogöra.

Rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.

Rikskommissionens yttrande utmynnar i ett uttalande, att åstadkommandet av statliga reservlager av viktiga importvaror, vilka under en spänd politisk situation kunde förväntas bli svåra att anskaffa, måste betraktas som ett utomordentligt betydelsefullt försvarsberedskapsintresse. Kommissionen tillstyrker därför livligt, att en verksamhet från statens sida igångsättes för anskaffande och vårdande av dylika reservlager, till en början i ungefärlig anslutning till ett av kommissionen framlagt förslag, slutande på ett inköpsvärde av sammanlagt omkring 70 miljoner kronor. Samtidigt förordar kommissionen, att åtgärder skyndsamt vidtagas för utrönande av möjligheterna att åstadkomma ökade, bombsäkra lagringsutrymmen för flytande bränslen genom insprängning i berg, samt att, därest undersökningarna därvid leda till gynnsamt resultat, arbeten snarast möjligt igångsättas för att bringa sådana lagringslokaler till stånd antingen i statens egen regi eller efter uppgörelse med enskilda företag. Härvid bör enligt kommissionens mening övervägas att söka inordna de erforderliga sprängningsarbetena i det statliga systemet för arbetslöshetens bekämpande. För ledningen av ifrågavarande lagringsverksamhet föreslår kommissionen inrättande av ett särskilt centralorgan.

Såsom *allmän motivering* till förslaget har rikskommissionen anfört i hudsak följande:

All sannolikhet talade för att om spänningen i världen skulle ytterligare tilltaga och framför allt om den skulle utlösas i krigiska förvecklingar, en mer eller mindre fullständig avspärrning i tillförselmöjligheterna beträffande många viktiga varor vore att förvänta. Uppenbarligen komme man i länder, som disponerade dylika varor, att vilja reservera dem för egen eller bundsförvanters räkning; man komme säkerligen också att söka förhindra, att de tillfördes eventuella motståndare, eller man önskade använda makten över varor och transportmöjligheter som påtryckningsmedel. Betydande svårigheter måste under ett sådant läge uppstå för alla länder, såväl neutrala som krigförande, att fylla sina behov av sådana varor, som ej kunde frambringas inom egna gränser.

Ett hävdande av den utrikespolitiska handlingsfriheten kunde för ett land som Sverige komma att kräva icke blott militära maktmedel utan även ett visst oberoende av tillförsel utifrån.

På sådana varuområden, där landet saknade egna råvarutillgångar av lämplig beskaffenhet eller sådana funnes allenast i otillräcklig omfattning, eller ock där anordnandet av ersättningsproduktion mötte alltför stora tekniska eller ekonomiska svårigheter eller skulle draga alltför lång tid, torde de enda praktiskt verkamma förberedelserna för att uthärda en avspärrning vara, att reservförråd av erforderlig storlek i tid anskaffades och upplades, varvid givetvis hänsyn finge tagas till de olika varuslagens lagringsbeständighet eller möjligheterna för deras reguljära omsättning, i särskilda fall också till storleken av förhandenvarande lagringsutrymmen.

Inom rikskommissionen hade verkställtts undersökningar angående behoven samt den normala ävensom den för närvarande påräkneliga lagerhållningens storlek ifråga om flertalet viktiga varor, som under rådande förhållanden måste helt eller till större delen hämtas från utlandet. Utredningarna ifråga om lagerbestånden hade givit vid handen, att i avseende på de flesta mera betydelsefulla varorna de förefintligen lagren måste betraktas som ganska små. Med hänsyn till de osäkra politiska förhållandena i världen syntes det rikskommissionen vara ett mycket starkt allmänt intresse, att kraftiga och snara åtgärder vidtoges för att befrämja en ökad lagerhållning inom landet av sådana utländska varor — i främsta rummet råvaror och bränslen — vilka vore av framträdande vikt såväl för upprätthållande av vårt näringsliv och vår folkförsörjning som för försvarsmaterielens behöriga komplettering och utökning, och därvid i främsta rummet sådana varor, som kunde förväntas bliva särskilt svåra att anskaffa under avspärrning.

I betraktande av de ränteförluster och risker, som måste bliva förbundna med en förrådsanskaffning, vilken i avsevärd mån överstege den vanliga lagerhållningen och vilken innebure uppläggandet av fortbestående reservlager, kunde det icke förutsättas, att det enskilda intresset och den enskilda företagsamheten skulle förslå för att vidtaga de åtgärder, som här måste bliva av nöden. Statens direkta medverkan i en eller annan form torde därför vara ofrånkomlig.

Rikskommissionen betonar, på sätt torde framgå redan av det anförda, att de förråd, som sålunda med statens medverkan skulle anskaffas, borde få karaktären av *reservlager*, vilka skulle stå till förfogande först då verkligt behov föreläge vid avspärrning eller liknande förhållanden. Kommissionen framhåller i anslutning härtill, att lagren borde hållas i möjligaste mån avskilda från den vanliga, kommersiellt behövliga lagerhållningen, ehuru givetvis ifråga om varor, som vore underkastade förändring eller förskämning, erforderlig omsättning måste komma till stånd.

Beträffande *formen för anskaffandet* av dessa reservlager har kommissionen uttalat, att, ehuru statens medverkan vore nödvändig, olika vägar dock kunde ifrågakomma. Kommissionen anför härom vidare bland annat:

Ett sätt vore, att de önskade varulagren gäves en rent statlig karaktär, varvid varorna kunde uppköpas antingen av statens egna organ eller av enskilda firmor för statens räkning. Det borde i detta fall kunna räknas med, att vissa statliga myndigheter, vilka i sin verksamhet använde importerade varor av här avsedd beskaffenhet, lämnade bistånd genom att i möjligaste mån öka sin lagerhållning. Lagringen av de för statens räkning uppköpta varorna kunde ske antingen i av staten disponerade lokaler eller i lokaler, som för ändamålet förhyrdes.

Ett annat sätt vore, att staten med enskilda företag träffade avtal, varigenom dessa åtog sig att anskaffa och vidmakthålla vissa lager av nödvändighetsvaror mot erhållande av understöd av ett eller annat slag eller garanti i viss omfattning för kostnader och förluster i samband med lagringsverksamheten. Beträffande särskilda varor kunde även undantagsvis den utvägen visa sig lämplig, att viss lagerhållning säkerställdes genom av statsmakterna meddelade bindande ålägganden.

I många, kanske de flesta fall torde det alternativ, som utgjordes av direkt eller indirekt statliga inköp, visa sig som det lämpligaste. Då nämligen de åsyftade åtgärderna måste anses lika angelägna som brådskande, torde

det ofta nog komma att medföra alltför stor osäkerhet och tidsutdräkt att vara hänvisad till möjligheten att med enskilda företag uppnå tillfredsställande överenskommelser eller att lita till enskildas beredvillighet att utnyttja eventuella statliga erbjudanden.

På vissa varuområden framstode dock överenskommelser med industri- eller andra enskilda företag angående inköp och lagerhållning såsom det till synes både naturligare och mest praktiska sättet att lösa lagringsfrågan. Detta gällde framför allt sådana varor, som fordrade omsättning inom jämförelsevis kort tid, särskilt för den händelse denna omsättning skulle komma att representera en mera avsevärd del av landets förbrukning av ifrågasvarande varor. Anlitandet av den ena eller andra utvägen torde därför böra bli beroende på förhållandena i de särskilda fallen.

Vid de affärstransaktioner, som bleve behövlige för omsättning av reservlagren, syntes emellertid ett sådant förfaringsätt böra eftersträvas, att minsta möjliga störningar vållades i den reguljära handeln med respektive varuslag. Viktigt vore, att åtgärder vidtoges till förekommande av att reservlagren finge den verkan, att därigenom de enskilda företagens intresse av att själva vidmakthålla åtminstone en normal och helst ökad lagerhållning försvagades. Ur denna synpunkt vore givetvis önskvärt, att redan från början de enskilda företagens medverkan vid lagringen på ett eller annat sätt reglerades.

Vad angår *omfattningen av lagerhållningen* anför rikskommissionen:

Lagringsverksamheten torde, i enlighet med vad förut nämnts, väsentligen böra avse sådana importvaror, vilka vore av framträdande vikt för upprätthållande av vårt näringsliv och vår folkförsörjning och som kunde förväntas bli av särskilt värde vid avspärrning i varutillförseln. Ävenså borde här ingå råvaror, vilka erfordrades för en vid en inträdande spänning i den utrikespolitiska situationen nödvändig komplettering av förefintliga brister i avseende på den militära försvarsberedskapen.

Närmast syftade kommissionen på sådana varor som förnödenheter för jordbruksdriften, särskilt konstgödsel och fodermedel eller råvaror för framställning därav, flytande bränslen, stenkol samt åtskilliga råvaror för industriell produktion. Dock torde här även i viss utsträckning kunna ifrågakomma förnödenheter av helfabrikatsnatur, däribland framförallt en del viktiga verktyg och maskinella reservdelar, om ock beträffande dylika varor en lagring genom intresserade enskilda företag borde föredragas. Av praktiska skäl syntes det nödvändigt, att en genom statens direkta medverkan åvägbragt anskaffning av reservlager inskränktes till ett relativt begränsat antal varor av mera ensartad karaktär och av sådan beskaffenhet, att ett oavvisligt behov därav alltid kunde beräknas föreligga.

För att kunna erhålla verklig betydelse för det avsedda syftet borde reservlagren, vilka måste vara oberoende av de säsongmässiga förändringarna i den normala lagerhållningen inom landet, om möjligt uppbringas till den storleken, att de för respektive varuslag motsvarade minst hälften av ett års förbrukning under vanliga fredsförhållanden. I fråga om vissa förnödenheter, nämligen sådana som kunde antagas under en avspärrning eller redan vid ett försvårande av handelsförbindelserna bli särskilt vansklige att anskaffa och som vore relativt lätta att lagra, syntes än större lager kunna ifrågasättas, i intet fall likväl överstigande ett års förbrukning. Vid bestämmandet av de lämplige kvantiteterna borde hänsyn givetvis tagas till storleken av de lager, som kunde beräknas reguljärt förefinnas hos vederbörande företag. Ävenledes borde i fråga om särskilda varuslag vid bedömandet av lagrens lämplige

storlek tagas i betraktande, huruvida utsikter kunde anses föreligga att under en avspärrningsperiod erhålla tillförsel från något av de nordiska grannländerna.

Betänkligheter kunde givetvis göras gällande mot varuinköp för långtidslagring, därest priser måste betalas, som kunde anses vara på grund av tillfälliga omständigheter abnormt uppskruvade. Skulle vid varuurvalet avgörande hänsyn tagas till prisfrågan, komme detta dock att omöjliggöra en konsekvent och systematisk utbyggnad av det ifrågasatta reservlagersystemet. Flera av de ur beredskapssynpunkt mest angelägna varorna bleve därigenom satta i efterhand och syftet med hela anordningen skulle delvis förfelas. Det avgörande måste främst vara det mer eller mindre trängande behovet av särskilda varuslag och de förutsebara svårigheterna för deras anskaffning under avspärrningsförhållanden. Självfallet vore, att all tillbörlig försiktighet och klokhet borde iakttagas vid varuinköpen, så att man därvid försäkrade sig om bästa möjliga villkor och, såvitt ske kunde, undginge att medverka till ett ytterligare uppdrivande av priserna till skada för landets egen produktion. Av vikt syntes för övrigt vara, att uppköpsverksamheten bedrevs på minst uppseendeväckande sätt. Härav torde följa, att inköpen antagligen i många fall måste göras successivt i smärre poster under en tid framåt.

Vid skeende varuinköp borde ock kunna beaktas förefintliga omständigheter i avseende på vår betalningsbalans och våra fordringsförhållanden gent emot särskilda främmande länder. Betydande svenska fordringar utestode i ett flertal länder utan att möjlighet för närvarande funnes att inom rimlig tid hemtaga desamma. Det vore därför önskvärt, att varuinköpen verkställdes på sådant sätt, att ett frigörande av dylika fordringar i största möjliga utsträckning kunde ske.

I anslutning till anförda synpunkter har rikskommissionen uppgjort förslag beträffande de varor, som synts böra i främsta rummet komma i fråga. För förslaget jämte till grund för detsamma liggande utredningar har kommissionen närmare redogjort i en vid yttrandet fogad bilaga. Inköpsvärdet för de i berörda förslag upptagna varukvantiteterna enligt för närvarande ungefärligen gällande cif-priser med tillägg av en rund summa för ej specificerade varor samt för lossningskostnader och transporter till upplagringsplatserna ävensom hamnavgifter m. m. slutar på ett belopp av 220 miljoner kronor. I denna summa ingå råvaror för jordbruk och annan livsmedelsproduktion till ett belopp av cirka 60 miljoner kronor, bränslen av olika slag för cirka 30 miljoner kronor, metaller och malmer för cirka 45 miljoner kronor, råvaror för textil- och annan beklädnadsindustri för cirka 55 miljoner kronor samt rågummi, koksalt och diverse industriella råvaror för cirka 30 miljoner kronor.

Emellertid framhåller rikskommissionen, att det vore tydligt, att uppköps- och lagringsverksamheten måste börja i jämförelsevis måttlig skala och först successivt kunde uppbringas till de kvantiteter, som borde anses någorlunda betryggande — ett förfarande som för övrigt framstode som önskvärt redan på grund av de påpekade olägenheterna av brådstörtade och i uppseendeväckande stora kvantiteter skeende inköp. Kommissionen har därför undersökt vilka av de i förslaget upptagna varorna och vilka kvantiteter därav, som i första hand borde komma i fråga till inköp. De bestämmande synpunkter-

na vid det sålunda gjorda urvalet hava, enligt vad kommissionen anför, varit dels de ifrågavarande varornas betydelse för folkförsörjningen och försvaret, dels de större eller mindre möjligheter, som ansetts föreligga att omedelbart och utan större kostnader erhålla för upplagringen lämpliga lokalutrymmen. Det approximativt beräknade inköpsvärdet för dessa varor jämte lossnings- och transportkostnader m. m. belöper sig till 70 miljoner kronor. Rörande beloppets fördelning å de olika varuslagen har redogörelse lämnats i omfördälda vid yttrandet fogade bilaga. Kommissionen betonar emellertid, att förslaget med avseende å såväl varuurvalet som lagerstorleken för särskilda varuslag endast vore att betrakta som preliminärt och att stor frihet måste lämnas att enligt erhållna noggrannare upplysningar och efter förändrade tidsförhållanden vidtaga de ändringar och kompletteringar, som kunde finnas påkallade.

Beträffande *årskostnaderna* för ett reservlager till värde av 70 miljoner kronor anför rikskommissionen:

Storleken av de årskostnader, som komme att följa med en inköps- och lagringsverksamhet av den av kommissionen uppgivna omfattningen, vare sig fråga vore om det större förslaget å 220 miljoner kronor eller det nedskurna förslaget å 70 miljoner kronor, vore självfallet mycket svår att i förväg utan mycket noggranna undersökningar med någon säkerhet bedöma. Vad det senare, begränsade förslaget anginge gäve en approximativ kalkyl vid handen, att årskostnaderna under ett första verksamhetsår — fränsett eventuella räntekostnader — sannolikt icke torde behöva överskrida 1.5 miljoner kronor. Häri inginge kostnader för administration och lagerhyror samt omsättning av varor, för vilka sådan vore behöflig. För den angivna kvantiteten flytande bränslen enbart beräknades en lagringskostnad av cirka 450,000 kronor. Under efterföljande verksamhetsår bleve årskostnaderna antagligen ökade till följd av då erforderliga avskrivningar å lagren på grund av kvalitetsförsämring och svinn samt eventuella realisationsförluster.

Vad angår frågan om *lagringsutrymmen* har rikskommissionen funnit, att beträffande en del viktiga varor inga egentliga svårigheter föreläge att med anlitan av befintliga lagerlokaler högst väsentligt utöka lagerhållningen, medan däremot beträffande vissa varuslag läget vore sådant, att bristande tillgång på ändamålsenliga lagerlokaler för närvarande reste hinder mot en mera avsevärd ökning av lagertillgången. Det förra vore fallet med varor av mindre ömtålig beskaffenhet, medan åter det senare gällde i framträdande grad bensin och andra flytande bränslen. Kostnaderna för uppförande av magasinsbyggnader m. m. för sådana varor, för vilka vid lageranskaffning enligt förslaget å 220 miljoner kronor lokaler icke för närvarande stode till buds, hava av kommissionen beräknats till 3 miljoner kronor. Vid uppläggande av ett reservlager till värde av allenast 70 miljoner kronor har kommissionen beräknat engångskostnaderna för anskaffande eller utökning av lagerlokaler till inemot 800,000 kronor. I angivna engångsbelopp å 3 miljoner, respektive 800,000 kronor ingå ej kostnader för anläggning av lagerutrymmen för flytande bränslen. Beträffande enbart bensin skulle uppläggande av ett reservlager av den omfattning, som förutsattes i kommissionens större

förslag, enligt kommissionens beräkningar medföra kostnader för åstadkommande av ökade lagringsmöjligheter till belopp av 5 à 6 miljoner kronor. Kommissionen, som funnit anskaffandet i någorlunda betydande omfattning av bombsäkra lagerutrymmen för flytande bränslen vara utomordentligt viktigt ur beredskapssynpunkt, framhåller, att de omfattande bergsprängningsarbeten, som för ifrågavarande anläggningar skulle erfordras, med sannolikhet vore av sådan natur, att de skulle med fördel kunna tillgripas för motverkande av arbetslösheten inom vissa landsdelar.

Administrationn av lagerverksamheten har rikskommissionen, såsom tidigare nämnts, ansett böra handhas av ett särskilt centralorgan. Kommissionen anför härom vidare följande:

Vid val av organisationsform för centralorganet torde hänsyn tagas till, att det här gällde en verksamhet, som krävde stor handlingsfrihet och möjligast obundna arbetsformer.

Dettas uppgifter torde bliva att inom ramen av de direktiv, som lämnats av statsmakterna, och med ledning av anvisningar från rikskommissionen rörande de varuslag och de kvantiteter, som borde bliva föremål för uppköp och lagring, undersöka lagringsmöjligheterna på olika varuområden, träffa uppgörelser med allmänna eller enskilda verk och företag angående upplåtande och förhyrande av lagringsutrymmen eller självt uppföra lagerlokaler, vidtaga anstalter för varuinköpen och varornas behöriga skötsel med anlåtande av lämpliga organ eller mellanhänder samt ordna verksamhetens finansiering.

För sådana varuslag, beträffande vilka redan under vanliga förhållanden statliga upphandlingar av viss betydenhet ägde rum, nämligen hos de affärsdrivande verken samt de militära förvaltningsmyndigheterna, borde överenskommelser av centralorganet träffas med dessa om handhavande i lämplig omfattning av med varornas uppköp samt lagring och omsättning sammanhörande uppgifter. I de fall åter, där motsvarande uppgifter lämpligast kunde ombesörjas av enskilda sammanslutningar eller företag, borde anordningar härför eftersträvas. Över huvud taget syntes det vara önskvärt, att centralorganet så långt möjligt undveke att självt direkt inlåta sig på kommersiell verksamhet.

Yttranden över rikskommissionens förslag.

Kommerskollegium har förklarat sig ur de synpunkter, kollegium hade att företräda, kunna fullt ansluta sig till syftet med rikskommissionens förslag. Kollegium har härutinnan samt beträffande upplagringens omfattning och därmed sammanhängande frågor vidare anfört:

Tvivelsutan skulle den föreslagna upplagringen av varor medföra ett avsevärt tillskott av styrka för näringslivet, i händelse tillförseln från utlandet skulle helt eller delvis avstängas. Även i fråga om de industrier, som i särskilt hög grad vore baserade på landets egna råvarutillgångar, gällde nämligen, att de på väsentliga punkter vore beroende av råvaror och hjälpmedel, som endast kunde erhållas från utlandet. Likaledes vore kommunikationsväsendet, särskilt vad bränsle och smörjoljor beträffade, starkt beroende av införsel från utlandet. Kollegium hade ej funnit sig i detta sammanhang böra ingå på en detaljgranskning av den av rikskommissionen upprättade förteckningen över varor, vilka borde komma ifråga för lagring. Kollegium

ansåge sig dock böra framhålla, att i fråga om bränslen och särskilt vad beträffade flytande bränslen de av kommissionen angivna kvantiteterna finge betraktas som relativt obetydliga i förhållande till behovet och knappast ägnade att trygga dettas täckning i sådan omfattning, att oberoende av införsel från utlandet kunde vinnas för någon mera avsevärd tidsperiod. Såsom av kommissionen framhölles, vore de existerande lagerutrymmena för flytande bränslen så begränsade, att någon större upplagring för närvarande knappast kunde ske. Kollegium ville understryka kommissionens uttalande i fråga om vikten av att nya lagerutrymmen för flytande bränslen anskaffades i någorlunda betydande omfattning.

Vad vidare anginge industriens fetträämnen torde lagringen komma att möta vissa svårigheter och draga förhållandevis stora kostnader. Kollegium ville dock framhålla den stora önskvärdheten av att lagring av sådana varor likväl måtte ske i ej allt för ringa utsträckning, med hänsyn till fettämnenas betydelse ur näringssynpunkt och till de svårigheter, som vid en avspärrning utan tvivel snart skulle uppstå i fråga om fettförsörjningen.

Principiellt ville kollegium understryka vad även rikskommissionen starkt framhållit, nämligen att de förråd, som i förevarande sammanhang skulle uppläggas, verkligen borde få karaktär av reservlager, avsedda att användas endast under utomordentliga förhållanden. De borde sålunda under inga omständigheter a priori betraktas såsom en ersättning för vare sig de affärsdrivande verkens och enskilda företags kommersiellt behöfliga lagerhållning eller krigsmaktens så att säga normala, för det närmaste behovet vid mobilisering avsedda förråd. Kollegium ansåge det viktigt, att denna synpunkt redan från början klart framhölles. Härigenom skulle också undvikas, att lagren i fråga bleve ett irritationsmoment på varumarknaden, vilket eljest kunde inträffa, om ej garantier funnes för att de ej komme att ingå i den normala varuomsättningen i annan mån än som vore oundvikligt i fråga om varor, vilka ej tålde längre lagring utan måste förnyas tid efter annan.

Angående verksamhetens administration har kommerskollegium anfört följande:

Kollegium ville starkt framhålla vikten av att den erfarenhet och de möjligheter till uppläggande av förråd, som kunde förefinnas såväl hos statliga verk och myndigheter som hos enskilda företag och sammanslutningar, bleve väl tillvaratagna. I åtskilliga fall torde lagringsfrågan härigenom bliva relativt lätt att lösa utan större omkostnader eller nya anordningar. Det syntes över huvud taget böra eftersträvas, att de vanliga vägarna för inköp och lagring i största möjliga utsträckning bleve begagnade, till undvikande av att de störningar på varumarknaderna, som vid en uppköpsverksamhet av ifrågasatt omfattning knappast helt kunde undgås, bleve mer än nödigt besvärande. Den nuvarande situationen ifråga om åtskilliga av de varor, som föreslagits till lagring, vore sådan, att inköp även av relativt begränsade kvantiteter kunde hava inflytande på prisbildningen och kanske i vissa fall skulle visa sig omöjliga att helt genomföra inom rimlig tid. Inköpsverksamheten måste därför bedrivas med försiktighet och ingående marknadskänedom till undvikande av att de olägenheter, som den för närvarande högt uppdrivna prisnivån och knappheten beträffande ett flertal ifrågakommande varor i varje fall måste medföra, bleve i otillbörlig grad ökade.

Beslutande myndighet i fråga om avslut om köp, sättet för lagringens genomförande eller omsättning av förrådsvaror, som ej tålde lagring utöver viss tid, torde böra vara det av rikskommissionen nämnda centralorganet, som därvid torde hava att följa av Kungl. Maj:t fastställda allmänna direktiv i

fråga om varuslag och varukvantiteter m. m. Till centralorganet torde böra överlämnas att, eventuellt inom viss föreskriven tid, genomföra lagringsprogrammet på sätt och i den takt, som förhållandena på varumarknaden motiverade. Givetvis borde ett intimt samarbete äga rum med bland annat rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap, men direktiv i egentlig mening torde böra givas uteslutande av Kungl. Maj:t.

Beträffande formen för ifrågavarande centralorgan torde närmast två alternativ kunna komma i fråga, nämligen nämnd (kommission) eller aktiebolag. Den nödiga rörelsefriheten torde i båda fallen med lätthet kunna åstadkommas. Till förmån för aktiebolagsformen kunde möjligen anses tala en något större precision vad beträffade ett aktiebolags ställning som juridisk person, en synpunkt, som emellertid ej torde böra tillmätas allt för stor betydelse. De särskilt för aktiebolag gällande mångahanda bestämmelserna syntes dessutom vara ägnade att i viss mån förorsaka onödigt omgång och besvär, utan att i ett fall sådant som detta medföra några egentliga fördelar.

Kollegium ville därför förorda, att centralorganet i fråga inrättades såsom en nämnd eller kommission, bestående av förslagsvis tre och i varje fall av ett relativt begränsat antal personer med kommersiell och industriell samt juridisk och administrativ erfarenhet.

Stor vikt syntes böra läggas på att den omedelbara ledningen av verksamheten lades i händerna på en verkställande ledamot eller verkställande direktör med tillräckliga kvalifikationer. Denna person borde tillförsäkras sådana löneförmåner, att vederbörande helt kunde ägna sig åt skötseln av ifrågavarande uppgift.

Nämnden torde böra förses med kanslipersonal i viss utsträckning samt dessutom beredas tillgång till medel för expenser och resekostnader samt för avlöande av dels experter beträffande inköp och lagring samt dels kontrollpersonal.

Beträffande i övrigt kostnaderna för verksamheten har kommerskollegium anfört:

Det torde möta svårigheter, att med större grad av säkerhet nu beräkna, till vilket årligt belopp centralorganets egna kostnader komme att stiga, då de i viss utsträckning torde bliva beroende av i huru hög grad verksamheten komme att behöva drivas helt i egen regi.

Vid rörelsens bedrivande torde vidare uppstå vissa årligen återkommande kostnader för förhyrning av lagerutrymmen, respektive underhåll o. s. v. av egna lagerlokaler, samt för omsättningen av lagren av sådana varor, som ej tålde längre lagring, och för svinn.

Rikskommissionen hade beräknat de sammanlagda årskostnaderna för centralorganets egna samt nyssnämnda driftkostnader under första verksamhetsåret till 1.5 miljoner kronor. På nuvarande stadium syntes det möta synnerliga svårigheter att mera exakt angiva det erforderliga beloppet. Ett eventuellt anslag av ungefär nyssnämnda storlek syntes kunna vara tillräckligt under första verksamhetsåret och torde böra givas natur av förslagsanslag.

Räntekostnader hade i förestående beräkningar ej medtagits och syntes med hänsyn till uppläggnings av ifrågavarande lagringsspörsmål ej behöva upptagas till behandling i detta sammanhang.

För verksamheten uppstode vissa engångskostnader för beredande av egna lagringsmöjligheter i de fall, då behovet ej kunde fyllas genom att redan existerande sådana toges i anspråk. Även i detta fall gällde, att beräkningarna måste bliva i hög grad approximativa, då varken behovet eller utföringsformerna för närvarande kunde fullt preciseras. Rikskommissionen hade be-

räknat dessa engångskostnader till inemot 800,000 kronor. Kollegium funne ej anledning till erinran mot att ett belopp av ungefärligen denna storlek anslöges för ändamålet.

Slutligen har kommerskollegium tillstyrkt, att åtgärder vidtoges för åstadkommande av den av kommissionen föreslagna utredningen angående möjligheterna att åstadkomma ökade, bombsäkra lagringsutrymmen för flytande bränslen genom insprängning i berg.

Även *statskontoret* har, om ock under uttalande av vissa betänkligheter, tillstyrkt rikskommissionens förslag. Statskontoret anför härutinnan:

Vid ståndpunktstagandet till föreliggande spörsmål kunde statskontoret icke undertrycka den uppfattningen, att ifrågavarande förrådsanskaffning för statens räkning — särskilt med de dimensioner, varom här vore fråga — ur statsfinansiell synpunkt måste framkalla allvarliga betänkligheter. Ämbetsverket åsyftade härvid icke i första hand de högst betydande kapitalutlägg av engångsnatur, som anskaffningen nödvändiggjorde. Med hänsyn till riksbankens för närvarande osedvanligt stora guld- och valutatillgodohavanden kunde nämligen en dylik kapitalanvändning måhända anses i nuvarande läge naturligare och mera försvarlig än under normala förhållanden skulle vara fallet. Men även bortsett från själva kapitalutlägget och från de med finansieringen förbundna större eller mindre räntekostnaderna torde man hava att räkna med ansevärd administrations- och andra utgifter för den blivande lagerhållningen samt omfattande, till sin räckvidd svåröverskådliga förluster, sammanhängande med den åtminstone beträffande vissa varuslag ofrånkomliga omsättningen och förnyelsen av förefintliga förråd. Härtill komme svårigheterna att på ett tillfredsställande sätt i statlig regi handhåva ifrågavarande inköps- och lagerrörelse samt att förse det statsorgan, som därmed betroddes, med den utrustning i merkantilt och affärsmässigt hänseende, som för en verksamhet av denna art vore av största betydelse.

Statskontoret ville emellertid giva rikskommissionen rätt i att uppläggandet av statliga reservlager av viktiga importvaror, vilka under en spänd utrikespolitisk situation kunde väntas bli svåra att anskaffa och införa till riket, vore att betrakta som ett utomordentligt betydelsefullt beredskapsintresse, och ämbetsverket ville icke förneka, att detta intresse i nuvarande läge måste anses vara så starkt, att nyss antydda betänkligheter borde få vika. Av det anförda torde emellertid följa, att statskontoret från sina utgångspunkter funne det välbetänkt, att omfattningen av lagerhållningen åtminstone till en början gäves allenast den mindre omfattning — 70 miljoner kronor — som kommissionen i sitt senare alternativ föreslagit. Ämbetsverket ville vidare understryka vikten av att upplagringen skedde successivt och, såvitt möjligt, utan forcering, detta icke endast med hänsyn till den allmänna prisbildningen utan även i betraktande av att nödig erfarenhet rörande det lämpliga handhavandet av en verksamhet av förevarande art först så småningom kunde vinnas. I detta sammanhang finge jämväl framhållas, att den lagerhållning, som redan nu ankomme på skilda myndigheter för deras förvaltningsgrenars vidkommande, icke finge övervältras på det statsorgan, som finge här ifrågavarande allmänna reservlagerhållning om hand, vilket givetvis ej uteslöte, att samverkan kunde och borde komma till stånd.

Vad angår administrationen av verksamheten anför statskontoret:

Ledningen av lagringsverksamheten hade rikskommissionen funnit böra sammanhållas hos ett centralorgan, som överblickade och dirigerade densam-

ma samt förmedlade de erforderliga finansiella transaktionerna. Rörande konstruktionen av detta organ hade kommissionen icke närmare utlåtitsig utan endast framhållit, att det här gällde en verksamhet, som krävde stor handlingsfrihet och möjligast obundna arbetsformer. Statskontoret, som instämde i detta uttalande, föreställde sig, att för ändamålet lämpligen borde inrättas en statlig nämnd, förslagsvis benämnd statsförrådsnämnden. Denna nämnd, som torde böra utses av Kungl. Maj:t och sortera under handelsdepartementet, borde vara fullt fristående gentemot andra statsorgan, men givetvis nära samarbeta, bland annat, med rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Antalet ledamöter i nämnden syntes böra i möjligaste mån begränsas och helst icke överstiga tre. Den omedelbara ledningen av verksamheten torde böra omhänderhavas av en verkställande ledamot eller verkställande direktör. Av vikt vore, att denne helt ägnade sig åt skötseln av ifrågavarande uppgifter, vartill tillbörlig hänsyn borde tagas vid avlöningsförmånernas bestämmande. Självfallet borde härutöver till nämndens förfogande ställas juridisk, teknisk och kommersiell sakkunskap ävensom behövligen underordnad personal.

Rörande den budgettekniska redovisningen av för verksamheten behöfliga medel samt de årliga kostnaderna för verksamheten har statskontoret anförde:

Enligt statskontorets mening borde — såvida särskilda skäl icke talade däremot — erforderliga anslag för inköp av varor för lagring ävensom för inrättande av lagerlokaler anvisas å riksstaten under kapitalbudgeten samt varulager och lagerbyggnader redovisas å en för ändamålet inrättad fond med eget konto i rikshuvudboken. Ifrågasätts kunde visserligen, om icke medel för uppförande av lagerhus borde anvisas under statens allmänna fastighetsfond, i vilket fall väl även hyror för lagerlokaler borde bestridas från denna fond. Med hänsyn till den säregna art av statlig verksamhet, det här gällde, ville det dock synas statskontoret, att åtminstone för närvarande ifrågavarande lokalanskaffning borde hållas skild från den fastighetsförvaltning, som redovisades å fastighetsfonden.

Vad anginge de årskostnader, som komme att följa med en inköps- och lagringsverksamhet av angiven omfattning, hade det icke varit möjligt för statskontoret att på grundval av förefintligt uppgiftsmaterial bilda sig en uppfattning angående den av rikskommissionen angivna kostnadskalkylens hållbarhet. Ämbetsverket ville emellertid fästa uppmärksamheten vid att — enligt vad som inhämtats — föreliggande kalkyl på åtskilliga punkter räknat med omsättningskostnader för allenast ett halvt verksamhetsår. Det torde — särskilt om mer avsevärda förluster på lagerhållningen skulle uppstå — vara att förvänta, att kostnaderna för efterföljande verksamhetsår väsentligen sprunge i höjden.

Till täckande av de årliga omkostnaderna torde ett särskilt anslag av förslagsanslags natur böra uppföras under tionde huvudtiteln. Till ett senare budgetår — när nödig erfarenhet vunnits — torde detta anslag böra uppdelas i särskilda anslagsposter för administrationskostnader, utgifter för lagerhyror, omsättning av varor, andra omkostnader m. m.

Departementschefen.

Såsom av föregående redogörelse framgår skulle en statlig upphandling från utlandet hava en uppgift att fylla ur penningpolitiska synpunkter. Genom rikskommissionens för ekonomisk försvarsberedskap förevarande förslag

har uppmärksamheten riktats därpå, att en dylik import även ur andra synpunkter lär kunna vara till gagn. Erfarenheterna från åren under världskriget hava, oaktat vårt land icke var indraget i kriget, givit oss en ganska god inblick i de besvärligheter, som kunna möta vid avbruten eller försvårad varutillförsel utifrån. Ehuru någon direkt anledning icke nu föreligger att räkna med uppkomsten av en liknande situation, inbjuder det oroliga utrikespolitiska läget till vaksamhet. Enligt de undersökningar, som rikskommissionen företagit, äro de i landet under normala förhållanden befintliga lagren av många viktiga varuslag alltför små för att trygga vår försörjning i händelse av avspärrning. En statlig lagerhållning av från utlandet införda förnödenheter i anslutning till de riktlinjer, som rikskommissionen uppdragit, skulle givetvis i berörda hänseende kunna bliva av betydelse. För egen del vill jag därför i likhet med de hörda myndigheterna i princip giva min anslutning till det förslag, som innefattas i rikskommissionens utlåtande.

På sätt rikskommissionen framhållit och av kommerskollegium understruktis torde de förråd, som sålunda böra uppläggas, få karaktär av reservlager i så måtto att desamma ej böra ingå i den normala lagerhållningen i landet. Detta utesluter ej, att i vissa fall omsättning av lagren bör ske genom avyttring av gamla förråd och anskaffande av nya i dessas ställe. I vissa fall såsom beträffande varor, vilka äro underkastade försämring, är ett dylikt förfaringssätt nödvändigt. Vid den försäljning från reservlagren, som sålunda kan komma att äga rum, måste uppenbarligen, på sätt i ärendet framhållits, tillses, att den enskilda handeln störes så litet som möjligt.

Även vid upphandlingen är en viss försiktighet nödvändig för undvikande av att marknaden oroas, med prisstegringar och osund spekulation som följd. Det förtjänar i detta sammanhang erinras, att en statlig upphandling av utländska produkter, vid sidan av den normala importen till Sverige, kan få en icke ringa handelspolitisk betydelse. Vid verksamhetens bedrivande böra naturligtvis de synpunkter av dylik art, som i förekommande fall må göra sig gällande, såvitt möjligt beaktas.

I överensstämmelse med de förslag, som framkommit i ärendet, finner jag de med upphandlingen och lagerhållningen sammanhängande uppgifterna böra handhavas av ett särskilt centralorgan. Detta synes såsom kommerskollegium och statskontoret framhållit lämpligast böra få karaktär av en statlig nämnd, vars ledamöter förordnas av Kungl. Maj:t. Antalet ledamöter torde icke böra överstiga fem. I nämnden bör vara representerad såväl sakkunskap på affärlivets område som administrativ erfarenhet. Den omedelbara ledningen av verksamheten lär, på sätt ämbetsverken föreslagit, böra anförtros åt någon lämplig person, vilken i egenskap av verkställande direktör helt kan ägna sig åt uppgiften. Jämväl beträffande personalbehovet i övrigt torde av ämbetsverken anförda synpunkter förtjäna beaktande. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma ersättning till nämndens ledamöter och verkställande direktören samt att i övrigt meddela de föreskrifter med avseende å verksamheten, som må finnas påkallade.

Att på förhand uppdraga närmare riktlinjer för nämndens arbete möter svårigheter. Jag biträder rikskommissionens uppfattning, att nämnden bör lämnas tämligen stor handlingsfrihet. Då det emellertid är av vikt, att Kungl. Maj:t noga kan följa verksamheten, torde av nämnden uppgjord plan för arbetets bedrivande böra för godkännande underställas Kungl. Maj:t, som därjämte bör erhålla regelbundna rapporter rörande verksamheten. Av betydelse är givetvis, att visst samarbete äger rum med rikskommissionen. Liksom kommerskollegium anser jag det vara av vikt, att nämnden tillförsäkrar sig medverkan från de enskilda företagens sida. Såväl upphandlingen som lagerhållningen lärer i åtskilliga fall kunna ombesörjas av de privata näringsidkarna för nämndens räkning. Härigenom tillgodogöras de tillgångar i form av erfarenhet, affärsförbindelser m. m., som de i vederbörande bransch arbetande firmorna äga, och undvikes mycket detaljarbete för den statliga upphandlingsmyndigheten. Lagerhållningen bör i sådant fall i allmänhet kunna förenas med skyldighet för lagerhållaren att i enlighet med vad tidigare anförts beträffande vara, som lätt försämras eller förstöres, tillse, att densamma vid lämplig tidpunkt utbytes mot ny.

Det ligger i sakens natur och understrykes av vad nyss sagts angående angelägenheten av en viss försiktighet vid uppköpen, att en verksamhet sådan som den här ifrågasatta icke omedelbart kan få den omfattning, som ur enbart beredskapssynpunkt kunde vara önskvärd. Särskilt gäller detta beträffande varor, som ej kunna här lagras i större utsträckning med mindre nya lagerutrymmen anskaffas. I betraktande av dessa omständigheter synes det av rikskommissionen angivna beloppet 70 miljoner kronor fullt tillräckligt för den upphandling, som kan ifrågakomma under åtminstone det närmaste året. Jag förutsätter alltså, att upphandlingen tillsvidare begränsas till detta belopp.

Vad angår sättet för bestridande av utgifterna för upphandlingen hänvisar jag till vad chefen för finansdepartementet tidigare anfört. Jag erinrar om att det förordade beloppet ligger inom gränserna för det bemyndigande för riksgäldskontoret att i viss form förskottera medel, varom hemställan gjorts hos riksdagen.

Att närmare ingå på den varuförteckning, som ligger till grund för kommissionens förslag, synes icke erforderligt. Det är uppenbart, att, såsom kommissionen jämväl själv framhållit, en dylik förteckning måste bliva av rent preliminär natur. Här torde vara tillräckligt att fastslå den ledande principen för upphandlingen, nämligen att denna bör avse varor, vilka erfordras för näringslivet men ej kunna frambringas i tillräcklig mängd inom landet. Ett betydande utrymme torde härvid böra lämnas bränsleprodukter samt råvaror för jordbruksdriftens behov såsom konstgödsel och kraftfoder. Det närmare avgörandet torde emellertid få bliva beroende av förhållandena vid tidpunkten för upphandlingen.

För de årliga omkostnaderna har rikskommissionen beräknat ett belopp av 1.5 miljoner kronor, vilket i sig innesluter kostnaderna såväl för administration och lagerhyror som för varuomsättning. Vidare torde — även med

en till 70 miljoner kronor begränsad upphandling — böra såsom rikskommissionen föreslagit beräknas vissa utgifter för anskaffande eller utökning av lagerlokaler. Det härför erforderliga beloppet har av kommissionen uppskattats till 800,000 kronor. Det möter uppenbarligen stora svårigheter att bedöma tillförlitligheten av dessa beräkningar. Utan att inlåta mig på någon närmare granskning av desamma vill jag, efter samråd med chefen för finansdepartementet, föreslå, att medel för bestridande av samtliga ifrågavarande kostnader för nästa budgetår upptagas å riksstaten under ett gemensamt anslag av förslagsanslags natur. Anslaget torde vid sådant förhållande lämpligen kunna avrundas till 2 miljoner kronor. Medelsanvisningen bör ske under tionde huvudtiteln.

Vad i övrigt angår frågan om utökning av nuvarande lagringsmöjligheter delar jag rikskommissionens av kommerskollegium biträdda mening rörande vikten av att bombsäkra lagringsutrymmen för flytande bränslen beredas. Den utredning, som i detta hänseende kan erfordras, torde eventuellt kunna verkställas genom upphandlingsmyndighetens försorg. Skulle utredningen giva vid handen, att dylika lagringsutrymmen lämpligen kunna utföras såsom beredskapsarbeten för arbetslöshetens bekämpande i landets stenindustridistrikt, torde de för sådana arbeten avsedda medlen kunna i viss utsträckning tagas i anspråk för ändamålet.

Frågan om beredande av täckning för det i det föregående angivna anslagsbeloppet, 2 miljoner kronor, torde få senare anmälas av chefen för finansdepartementet.

Under återopande av vad sålunda anförts och under framhållande av att proposition i ämnet lär enligt § 54 riksdagsordningen kunna avlåtas utan hinder av att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tid gått till ända hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att upphandling och upplagring av varor in- till ett sammanlagt belopp av 70,000,000 kronor må verkställas för statens räkning i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående angivna riktlinjer;

dels ock till statlig lagerhållning m. m. för budgetåret 1937/1938 under tionde huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av 2,000,000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Einar Engelstedt.